

Zdzisław Libera

Otwarcie Sesji

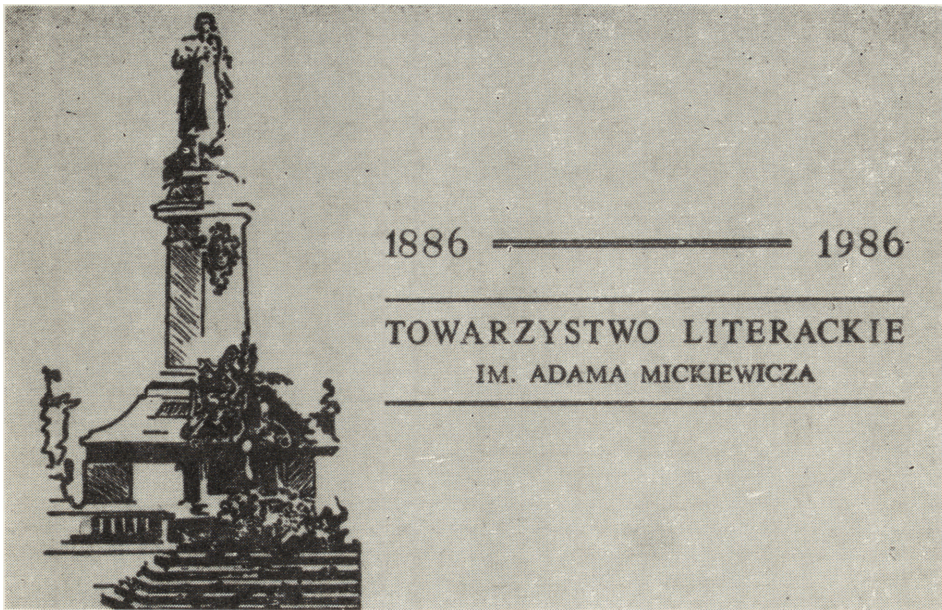
Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 22, 5-9

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZARZĄD GŁÓWNY
TOWARZYSTWA LITERACKIEGO IM. ADAMA MICKIEWICZA
uprzejmie zaprasza na
UROCZYSTĄ SESJĘ NAUKOWĄ
z okazji
setnej rocznicy działalności Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza

—————

OTWARCIE WYSTAWY JUBILEUSZOWEJ
Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza

—————

ZJAZD DELEGATÓW ODDZIAŁÓW

Zaproszenie na Zjazd Jubileuszowy Towarzystwa

Pan Tadeusz. Ilustrował Wacław Radwan

SESJA NAUKOWA

Zdzisław Libera

OTWARCIE SESJI

W maju 1986 r. minęło sto lat od chwili, kiedy to grono humanistów lwowskich, polonistów, literatów i historyków powołało do życia Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza. Było to nie tylko wydarzenie w dziejach życia kulturalnego narodu, ale także akt o charakterze politycznym. Oto w okresie niewoli, w stolicy Galicji, powstaje stowarzyszenie naukowe, które jako patrona obiera Adama Mickiewicza, poetę będącego symbolem pragnień niepodległościowych i wyrazem najszczytniejszych ideałów narodowych. Dzieła wieszczą bowiem, bo tak się wtedy nazywało Mickiewicza, *Konrad Wallenrod*, *Dziady*, *Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*, *Pan Tadeusz* skupiały myśli i uczucia na najważniejszej sprawie, jaką była wolność i niepodległość Polski.

Początkowo Towarzystwo zajmowało się badaniem życia i twórczości Mickiewicza. Wydawało „Pamiętnik Towarzystwa” i organizowało odczyty i wykłady, sporządziło krytyczne, niestety nieukończone wydanie dzieł poety, których sześć tomów ukazało się w latach 1893-1910. Przedstawiciele Towarzystwa uczestniczyli w uroczystościach sprowadzenia prochów Mickiewicza na Wawel.

Działalność Towarzystwa nie ograniczała się jedynie do terenu Lwowa. Jego członkowie pochodzili także z ziem innych zaborów i spoza granic dawnej Rzeczypospolitej. Do miary symbolu urasta list warszawskiego adwokata, literata i miłośnika literatury, Leopolda Meyeta do Władysława Bełzy, lwowianina, poety i sekretarza Towarzystwa z prośbą, ażeby na listę jego członków wpisał Elżbę Orzeszkową, znakomitą pisarkę, mieszkankę Grodna. Towarzystwo okazało się instytucją, która potrafiła przełamywać bariery zaborów i starała się łączyć badaczy i miłośników literatury polskiej w jednej naukowej organizacji.

Z czasem cele i zadania Towarzystwa poszerzyły się, bowiem objęły one badania nad całym piśmiennictwem polskim od czasów najdawniejszych do początków wieku XX. Wraz z rozszerzeniem celów i zadań zmienił swą nazwę organ literacki Towarzystwa. „Pamiętnik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza” przekształcił się w „Pamięt-

nik Literacki”, od tego czasu najpoważniejsze w Polsce czasopismo historycznoliterackie. Przeniesienie akcentu z badań nad życiem i twórczością Mickiewicza na całość literatury polskiej i jej dziejów miało także swoje symboliczne znaczenie. Literatura w świadomości kulturalnej początków XX w. była tą dziedziną sztuki, która najpełniej może i najwyraźniej zarazem odzwierciedlała losy narodu, a jej badanie stało się naturalnym obowiązkiem obywatelskim. Po prostu badania nad dziejami literatury ojczystej, podobnie jak badania nad historią narodu, były świadectwem jego żywotności i dojrzałości kulturalnej.

Nowy rozdział w dziejach Towarzystwa rozpoczął się w roku 1918, z chwilą odzyskania przez Polskę niepodległości. W nowych warunkach Towarzystwo rozwinęło swoją działalność. Powstały nowe oddziały, m.in. w Warszawie, Poznaniu, Wilnie, Katowicach. Oddział w Krakowie pod przewodnictwem Ignacego Chrzanowskiego odznaczał się szczególną aktywnością. Rósł autorytet Towarzystwa. Wacław Borowy, uzasadniając w swoim referacie programowym potrzebę założenia oddziału w Warszawie, dowodził, że powinien „on odegrać poważną rolę kulturalno-społeczną, stając się — jako instytucja popularyzująca naukę — jednym z ognisk przeciwdziałania wybujałemu, do bezecności nonszalanckiemu a czasem wręcz wojującemu dyletantyzmowi...”

W okresie międzywojennym Towarzystwo, kontynuując tradycję dawniejszą, organizowało — oprócz zwykłych zebrań naukowych — większe sesje poświęcone zagadnieniom historii i teorii literatury. Na forum Towarzystwa odbywały się głośne swego czasu dyskusje metodologiczne dotyczące sposobu interpretacji zjawisk literackich, a także dyskusje na temat kształcenia polonistów na studiach uniwersyteckich. Oprócz czasopisma Towarzystwo wydawało Bibliotekę Pamiętnika Literackiego, w której ukazały się dzieła Mieczysława Brahmery, Bronisława Gubrynowicza, Tadeusza Makowieckiego, Juliana Krzyżanowskiego i Bogdana Suchodolskiego. W tym czasie także Towarzystwo zaczęło przekształcać się z instytucji elitarniej w stowarzyszenie bardziej demokratyczne, ponieważ do jego szeregów oprócz pracowników uniwersytetów zaczęli napływać w większej liczbie nauczyciele szkół średnich, bibliotekarze i zwykli miłośnicy literatury.

W czasie okupacji hitlerowskiej Towarzystwo zeszło do podziemia kontynuując pracę naukową i oświatową. Jak dowodzą zapisy pamiętnikarskie, zarówno we Lwowie, jak i w Warszawie odbywały się w prywatnych mieszkaniach zebrania, na których członkowie wygłaszali referaty i dyskutowali różnorodne zagadnienia literackie.

Po zakończeniu wojny Towarzystwo natychmiast rozpoczęło swoją działalność. Zarząd Główny przeniósł się ze Lwowa do Warszawy. Sieć oddziałów objęła niemal całą Rzeczpospolitą, a pośród celów i zadań

Towarzystwa znaczenia nabrała teraz troska o program edukacji polonistycznej, pomoc nauczycielom w realizacji programu nauczania. Historia Towarzystwa w okresie ostatnich czterdziestu lat obfitowała w różnego rodzaju wydarzenia, nie zawsze dla niego pomyślne. W sumie jednak osiągnięcia Towarzystwa nie są chyba małe. Konferencje i zjazdy naukowe odbywają się nie tylko w większych ośrodkach uniwersyteckich, ale także w mniejszych miastach, jak Częstochowa, Kalisz, Łomża, Olsztyn, Opole, Piotrków Trybunalski, Płock, Rzeszów, Tarnów. Pod patronatem Towarzystwa ukazały się trzy wydania *Dzieł* Juliusza Słowackiego pod redakcją Juliana Krzyżanowskiego. „Pamiętnik Literacki” przekazany został wprawdzie Instytutowi Badań Literackich PAN, ale powstał „Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza”. Przestały wychodzić tomy Biblioteki Pamiętnika Literackiego, ale na jej miejscu pojawiła się Biblioteka Towarzystwa, w której ukazało się kilkanaście książek starannie przygotowanych przez Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Przy współpracy naszego towarzystwa ukazuje się od wielu lat „Polonistyka”, pismo dla nauczycieli, w którym ogłaszają rozprawy i artykuły członkowie Towarzystwa. Widoczny jest udział Towarzystwa i jego członków w pracach nad programem języka polskiego w szkole podstawowej i średniej. Poszczególne oddziały, jak na przykład Oddział Częstochowski lub Przemyski, organizują własną działalność wydawniczą, związaną głównie z badaniami regionalnymi. Towarzystwo objęło opiekę nad nowym pełnym wydaniem *Dzieł* Mickiewicza, które ukaże się nakładem Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik”. Oddział Warszawski patronuje Małej Bibliotece Literatury Polskiej, której tomik pierwszy *Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego* ukazał się niedawno. Z inicjatywy Oddziału Warszawskiego i przy jego współpracy Państwowy Instytut Wydawniczy wydał kilka tomików o charakterze bibliofilskim, dedykowanych starszym polonistom. Poprzez działające w łonie Towarzystwa komisje: komparatystyczną i krytyki literatury współczesnej rozwijają się zainteresowania specjalistyczne: w pierwszym wypadku dotyczą one problemów literatury porównawczej, w drugim — analizy zjawisk współczesnych, które niepokoją umysły i budzą ożywione dyskusje.

Kiedy czyta się dzieje naszego Towarzystwa opracowane przez jego historyków: Bronisława Nadolskiego, Edmunda Jankowskiego, Eugeniusza Sawrymowicza, Ryszarda Wojciechowskiego i Stanisława Fiteę, odnosi się wrażenie, że Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza spełniało w życiu naukowym kraju w ciągu stu lat swego istnienia pożyteczną i ważną funkcję społeczno-kulturalną. Wnosiło ferment intelektualny do życia naukowego, do środowiska polonistycznego, ożywiało dawne postacie

literatury, rozwijało zainteresowania historycznoliterackie. Można by powiedzieć nieco uroczyście: stało na straży kultury narodowej.

I jeszcze jedna refleksja nasuwa się w czasie rozmyślań nad historią Towarzystwa. Miało ono w swoim gronie wybitnych działaczy, którzy bezinteresownie, w imię racji nadrzędnych i wartości ogólnohumanistycznych przyczynili się do tego, że Towarzystwo przetrwało trudne lata niewoli, pierwszej i drugiej wojny światowej, potrafiło przełamywać różnorodne przeszkody i przeciwności, pracować dla rozwoju polonistyki i umacniania humanistycznych wartości. Wystarczy przypomnieć nazwiska znakomitych uczonych i historyków literatury, jak Roman Piłat, Wilhelm Bruchnalski, Wiktor Hahn, Juliusz Kleiner, Julian Krzyżanowski, by uświadomić sobie skalę wartości i miarę ich indywidualnego znaczenia. A przecież oprócz tych najczynniejszych działali jeszcze inni, jak Franciszek Bielak, Waclaw Borowy, Ignacy Chrzanowski, Władysław Długosz, Tadeusz Mikulski, Stanisław Pigoń, Leon Płoszewski, Roman Pollak, Stanisław Rutkowski, Eugeniusz Sawrymowicz, Andrzej Bukowski, Konrad Górski, Edmund Jankowski, Janina Kulczycka-Saloni, Jadwiga Linder, Józef Mikołajtis, Czesław Zgorzelski, by ograniczyć się do kilkunastu nazwisk, wśród których widnieją też i seniorzy do tej pory z Towarzystwem uczuciowo związani.

Powstaje pytanie, czym ma być Towarzystwo dzisiaj, hic et nunc, w końcu wieku dwudziestego i w wieku dwudziestym pierwszym, w okresie wzmożonej działalności instytucji oficjalnych, państwowych, jak Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytety i Wyższe Szkoły Pedagogiczne, które uprawiają badania literackie i zajmują się także ich upowszechnianiem. Stowarzyszenie zajmuje się, jak to określa statut: 1) naukowym badaniem dziejów piśmiennictwa polskiego ze szczególnym uwzględnieniem twórczości Adama Mickiewicza i współczesnego mu ruchu umysłowego, 2) budzeniem zamięłowania do literatury polskiej i naukowym pogłębieniem jej znajomości 3) troską o program edukacji polonistycznej i formy jej realizacji.

By na to pytanie odpowiedzieć, należy przedtem zastanowić się nad tym, co oznacza dzisiaj badanie dziejów piśmiennictwa i jakie miejsce zajmuje w kulturze współczesnej literatura piękna, która rywalizuje ze środkami audiowizualnymi w dotarciu do umysłów, uczuć i wyobrażeń odbiorców.

Literatura odgrywała przez długie lata w Polsce szczególną rolę. Była „arką przymierza między dawnymi i młodszy mi laty”, „krzepiła serca”, kształtowała sumienia ludzkie. Stanowiła źródło przeżyć estetycznych. Trudno orzec w sposób jednoznaczny, czym jest literatura dzisiaj i jakie perspektywy rysują się przed jej przyszłością. Możemy jednak z pewnością wyrazić przekonanie, że wciąż jest potężną dźwignią życia duchowego,

stanowi ważny czynnik inspiracji w sferze moralności i działań społecznych oraz niezastąpiony jak dotychczas środek kształtowania wrażliwości uczuciowej i estetycznej. Bez literatury trudno byłoby wyobrazić sobie działalność radia, telewizji i filmu. Literatura, jak każde zjawisko kultury, wymaga zrozumienia, zbadania, przybliżenia. Cóż bowiem oznacza dzisiaj badanie dziejów piśmiennictwa polskiego, jak nie poszukiwanie wartości moralnych, narodowych, społecznych i estetycznych, które wzbogacają życie duchowe i dostarczają satysfakcji wyższego rzędu?

Metody, za pomocą których staramy się zjawiska literackie tłumaczyć, określają zarazem ich znaczenie i miejsce w kulturze, odsłaniają wartości ukryte, pomagają zrozumieć myśli w kontekście filozoficznym i historycznym, opisują kształt artystyczny dzieła literackiego w kategoriach poetyki i stylistyki. Towarzystwo w całej swojej historii uważało dyskusję nad literaturą i jej twórcami za źródło istotnych dla życia duchowego przeżyć intelektualnych i ważny czynnik w rozwoju kultury. Społeczny charakter Towarzystwa zakłada, że nasz stosunek do literatury i jej badań odznacza się postawą głęboko pojętej tolerancji i swobody, która pozwala na różne sposoby i metody opisu i interpretacji zjawisk literackich. Jako organizacja niezależna od instytucji oficjalnych Towarzystwo może łatwiej docierać do szerokich kręgów społeczeństwa i na miarę swoich sił i możliwości pomagać w kształtowaniu kultury humanistycznej w kraju.

Rozpoczynając drugie stulecie działalności Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza pragniemy nawiązując do najszlachetniejszych i najlepszych tradycji w dziejach badań nad literaturą polską kontynuować je i wzbogacać o nowe wartości, odpowiadające oczekiwaniom i potrzebom intelektualnym nadchodzących pokoleń.